

Finnwatch ry: Kirjallinen lausunto Euroopan laajuisesta yritysvastuulaista

Ihmisoikeuksia koskevalla yritysvastuullailla tarkoitetaan yrityksille asetettavaa sitovaa vuonna 2011 YK:n ohjaavissa periaatteissa määriteltyä huolellisuusvelvoitetta (myöhemmin huolellisuusvelvoitelaki). Huolellisuusvelvoite edellyttäisi yrityksiä kartoittamaan niiden liiketoimintaan liittyvät ihmisoikeusriskit sekä vähentämään ja välttämään niitä, sekä korjaamaan jo sattuneita ihmisoikeusloukkauksia. Huolellisuusvelvoitelailta voidaan myös parantaa ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa.

Tilanne Euroopan talousalueen maissa ja EU-tason sääntelyssä

- Ranskassa astui vuonna 2017 voimaan huolellisuusvelvoitelaki (*loi sur le devoir de vigilance*). Laki kattaa Ranskan ratifioimat ihmisoikeudet ja ympäristökysymyksiä, ja ihmisoikeusloukkausten uhrit voivat tuoda Ranskan tuomioistuimiin vahingonkorvausjuttuja huolellisuusvelvoitteensa laiminlyöneitä yrityksiä vastaan (todistustaakka kuitenkin uhreilla). Laki koskee vain suuria yrityksiä, ja arvoketjujen ja vahingonkorvausvastuun rajautuminen jätetty laissa melko avoimeksi ja jää tuomioistuinten ratkaistavaksi.¹
- Alankomaissa hyväksytty 14.5.2019 vain lapsityövoimaa koskeva huolellisuusvelvoitelaki.
- Sveitsissä parlamentin alahuone on hyväksynyt huolellisuusvelvoitelain, joka koskee paitsi suuria yrityksiä myös korkean riskin toimialoilla tai -alueilla toimivia pk-yrityksiä. Todistustaakka on osin käänteinen (vastaajalla), mutta vahingonkorvausvastuu ei ulotu laajasti toimitusketjuihin. Lain käsittely ylähuoneessa on vielä kesken.
- Saksassa julkisuuteen on vuodettu kehitysministeriössä laadittu kunnianhimoinen lakiluonnos. Mahdollisuus kansallisen huolellisuusvelvoitelain laatimiseen ja myös EU-tason sääntelyn edistämiseen on mainittu Saksan hallitusohjelmassa.
- Euroopan parlamentti on pyytänyt v. 2018 Euroopan komissiota käynnistämään huolellisuusvelvoitelain valmistelun. Euroopan komissio on tilannut selvityksen arvoketjuja koskevasta huolellisuusvelvoitelaista, joka valmistuu kuluvan vuoden aikana.²
- Jo hyväksyttyä EU-tason huolellisuusvelvoitelainsäädäntöä on tulossa voimaan konfliktimineraalien maahantuojille (konfliktimineraaliasetus, 2017/821). Asetus koskee vain hyvin suppeaa toimijajoukkoa (esim. komponenttien maahantuojat rajattu sen ulkopuolelle).

Johtopäätökset

- Edellä mainitut huolellisuusvelvoitelait ovat edistysaskeleita yritysten ihmisoikeusvastuun edistämisessä, mutta eivät riittävän kunnianhimoisia

¹ Finnwatch, Laki yritysten ihmisoikeusvastuusta – Vertaileva katsaus eri maiden lakihankkeisiin ja parhaisiin käytäntöihin, 2018, saatavilla osoitteessa:

<https://finnwatch.org/images/pdf/mHRDDselvitys.pdf>

² BIICL, European Commission study on human rights due diligence in supply chains, <https://www.biicl.org/bhr-eu>

arvoketjuihin liittyvien ihmisoikeusongelmien ratkaisemisessa. Merkittäviä ihmisoikeusongelmia on pidemmällä arvoketjuissa ja myös pk-yritysten ostoissa.

- Tasaisen pelikentän luomiseksi yrityksille tarvitaan pitkällä aikavälillä EU-tason sääntelyä ja sitä tulee edistää nopealla aikataululla. Mikäli kuitenkin EU-tason yritys vastuulakia lähdetäisiin laatimaan edellä mainittujen kansallisten lakien pohjalta, vaarana on, että lopputuloksena saatava laki ei poistaisi jo tiedossa olevia ongelmia. Yritys vastuulakia tuleekin edistää nykyisiä esimerkkejä kunnianhimoisemmalla tasolla.

Suosituksen Suomen tulevalle hallitukselle

- Suomen tulee sitoutua säätämään kunnianhimoisen kansallinen ihmisoikeuksia koskeva yritys vastuulaki, joka menee pidemmälle kuin edellä mainitut kansalliset lait.
- Suomen tulee edistää kunnianhimoista mahdollisimman laajasti arvoketjut ja eri kokoiset yritykset kattavaa yritys vastuulakia EU-tasolla. Erityisesti Suomen tulee toimia aktiivisesti EU-laajuisen yritys vastuulain puolesta EU-puheenjohtajuuskaudellaan.